

"Red de Kluut bij Halfweg"

Er zullen weinig Amsterdamse natuurliefhebbers zijn, die nooit van genoemde actie hebben gehoord. Jarenlang is er strijd geleverd om te proberen althans een deel van de prachtige natuurgebieden, die door opspuitingen rond Amsterdam waren ontstaan, te redden. Zoals te verwachten viel, waren de resultaten gering, in menig opzicht nihil. Het ontstaan van de fraaie landschappen immers was een onbedoeld bijproduct van economische activiteiten, gecombineerd met eveneens onbedoelde, maar ook economisch bepaalde "tegenvallers". In de laatste jaren concentreerde zich het gevecht om natuurbehoud rond de zgn. "Lange Bretten", een vrij smalle strook ten noorden van de spoorbaan Amsterdam-Haarlem, zich uitstrekkend tussen Sloterdijk en Halfweg.

Maar - het verhaal herhaalt zich - ook de "Lange Bretten" ging goeddeels verloren, niet voor havens en industrie, maar voor recreatie-doeleinden en wel in de vorm, zoals die blijkbaar door een meerderheid van de Amsterdamse bevolking gewenst wordt, namelijk sportvelden en volkstuinten. De stukken, die nog niet hun eindbestemming hadden gevonden, werden intussen ook minder aantrekkelijk, door uitdroging, door verruiging, door het eeuwige crossen en door een ondernemende boer.

Alleen in het uiterste westen bleef een "onhandelbaar" stukje over, dat destijds niet voldoende hoog werd opgespoten en daardoor erg nat en slap bleef. Veel water uit de gehele "Lange Bretten" kwam daar uiteindelijk terecht en werd van tijd tot tijd door een oude pompinstallatie van Bos & Kalis op boezemwater van het Hoogheemraadschap Rijnland uitgeslagen. Ook reeds tijdens het opspuiten in de zestiger jaren werd het overtollige water op deze wijze afgevoerd via een zgn. "slibvangveld". In het wild kolkende water, zoals dat de sputleiding verlaat, bezinken alleen de grove bestanddelen, zoals grint, schelpen en grof zand. De fijnere slibdeeltjes komen eerst tot bezinken, wanneer het water tot rust is gekomen in het slibvangveld. De lage ligging en het (plaatselijk) hoge slibgehalte hebben de landschappelijke ontwikkeling en het ontstaan van de typische avifauna bepaald. Slibrijke bodems met ondiep water vormen een uiterst geschikte combinatie voor de Kluut met zijn typische maaiende fourageermethode. Vandaar dat het stuk vanaf het begin een grote aantrekkingskracht op de zwart-witte vogels uitoefende. Voorzover zij er door teveel aan water (of later ook door teveel aan vegetatie) niet konden broeden, deden zij dat in aangrenzende, toen nog (vrij) kale terreinen en kwamen zij met de jongen naar de slikken. In de loop der jaren rukte de vegetatie sterk op: Moerasandijvie, lisdodden, maar vooral riet, waardoor de vogels van het kale veld geleidelijk plaats moesten maken voor rietbewoners. In 1979 broedde de Kluut er al niet meer.

Technische bedreigingen

Los daarvan werd ook dit allerlaatste kleine stukje in zijn voortbestaan bedreigd. Mensen bedenken van alles om ook de allerlaatste vierkante meter "nuttig" te gebruiken en uitgerekend deze plek bleek ideaal te zijn voor een verkeersplein, een kanaal om de West en een nieuwe spoorbaan naar Haarlem. Al deze plannen zijn ook nu nog niet definitief van de baan, maar er zou geldgebrek zijn en bestuurlijke strubbelingen, waardoor voorlopig niet aan uitvoering kan worden gedacht. Dit betekent tijdwinst en enigszins hoopvol mogen we misschien aan het oude gezegde "uitstel is afstel" denken. Zonder dus de dreiging in de verdere toekomst uit het oog te verliezen, kunnen wij nu en in de komende jaren genieten van het fraaie landschap en zijn gevederde stoffering. Maar niet alleen genieten, ook denken en werken aan een vorm van beheer, want het staat als een paal boven water, dat wij zonder maatregelen over enige jaren slechts een ruigte van wilgen, riet en wilgenroosjes zullen hebben en er van het fraaie steltlopersbiotoop weinig meer over zal zijn.

Samenwerking met Universiteit en Gemeentelijke diensten

Intussen is er wel het een en ander gebeurd, dat het voeren van een verantwoord beheer in de naaste toekomst zal vergemakkelijken. Onder de vele instanties, waartoe de actiegroep: "Red(t) de Kluut bij Halfweg" (lees mevr. L. Visser) zich heeft gewend, bevond zich ook de "Wetenschapswinkel" van de Universiteit van Am-

sterdam. Dit was een goede greep, want door bemiddeling van deze Wetenschapswinkel werd een terrein- en literatuur-onderzoek ingesteld naar de mogelijkheden van aanleg en handhaving van broedterreinen voor Kluten bij Amsterdam. De student B. de Winter deed dit onderzoek onder leiding van drs. Th. Belterman van het Zoölogisch Laboratorium (Vakgroep Algemene Dierkunde). Het uitgebrachte rapport werd eerder in dit blad besproken (jrg. 17 nr. 4).

Op 7 november 1979 werd aan dit rapport op het Zoölogisch Lab. een werkbespreking gewijd, waarbij de Gemeente Amsterdam o.a. werd vertegenwoordigd door ing. W. Janse van Openbare Werken, hoofdafdeling Groenvoorzieningen. Daarbij bleek, dat de Gemeente Amsterdam (Groenvoorzieningen en Stadsontwikkeling) - geheel los van de lopende planologische procedure inzake de voorgenomen inrichting van het betreffende gebied - bereid waren de ca. 12 ha. als openbaar groen met bijzondere bestemming te gaan beheren. In een stencil aan belanghebbenden van 12 december 1979 (o.a. aan de Wijkopbouworganen der verschillende Westelijke tuinsteden) wordt gesteld, dat

"..... de gemeente Amsterdam, bij beperkte financiële armslag, volgens de in het hiervoor genoemde rapport gegeven uitgangspunten, werken zal uitvoeren ter verkrijging van een terreingesteldheid, die naar verwachting, als fourageergebied en, zo mogelijk, als broedgebied voor Kluten geschikt zal zijn."

En verder:

"Een werkgroep zal een voorstel doen voor de ontwikkeling van het bedoelde terreintje."

Deze werkgroep werd direkt geformeerd en bestaat uit de heer Janse, later ook aangevuld door de heer R. Kronenberg van Gemeente Groenvoorzieningen, drs. Th. Belterman van UvA, B. de Winter, mevr. L. Visser en ondergetekende.

In een latere vergadering van deze werkgroep kwamen de heren van Groenvoorzieningen met een uitgewerkt voorstel, dat in nauwelijks geamendeerde vorm door de werkgroep werd overgenomen.

Activiteiten en resultaten

Het plan behelsde het graven van een poeltje op een plek, die aan de overige avifauna de minst-mogelijke schade zou berokkenen en dit zou gebeuren vóór 15 maart (1980), om geen schade in de broedtijd te veroorzaken. Het poeltje, een ondiep watertje met schuin oplopende kaalgemaakte oevers, was er vóór het afgesproken tijdstip, goed zichtbaar vanaf de Spaarnwouderdijk. Er werd een stuwtje aangebracht om het overvloedige, zeer voedselrijke water van aangrenzende volkstuinten en sportvelden zoveel mogelijk te weren. Het poeltje is gering van omvang, deels uit financiële overwegingen, maar ook in verband met het proefkarakter van de opzet.

Natuurlijk, er was kritiek mogelijk. Alle begin is moeilijk. Het substraat op de gemaakte schiereilanden was zelfs voor de Kluut hier en daar wel wat erg ruw uitgevallen. Het stuwtje vergrootte de toegankelijkheid, wat niet de bedoeling was. De waterhuishouding van het poeltje kon beter, wat met een eenvoudige ingreep te realiseren is. Maar erg bemoedigend was, dat de Kluten zelf niet kritisch waren: er kwamen vier paar met succes tot broeden! Omdat ook het particuliere initiatief overeind bleef - er werd nogal wat riet getrokken of platgelegd en er werden plateau'tjes gegraven - kwamen er in de omgeving van de schuilhutten nog eens vijf paar bij. De eerste phase is dus succesvol afgesloten, maar wie er nu gaat kijken, ziet het poeltje bijna niet meer, overwoekerd als het is door een overwegend ruderaal vegetatie. Het moeilijkste komt nu: getracht zal worden dit poeltje min of meer blijvend vrij kaal te houden en er zal een tweede (poel(tje) worden bijgegraven. Ervaringen met natte natuurbouw elders, bijv. in Zwitserland, kunnen wellicht met vrucht in ons stukje uitgeprobeerd worden. Ook nauwkeurig observeren ter plekke heeft zijn betekenis. Er is niet alleen de strijd tegen de oprukkende vegetatie, er moeten ook avifaunistische belangen worden afgewogen. Voor de Kluut alleen zou een rigoreuze bestrijding van het riet tijdens de sterkste groeiperiode (eind juni/juli) het beste zijn, maar dan komen we in conflict met de rietvogels, die juist laat broeden. Nu zijn soorten als Kleine Karekiet, Rietzanger, Bosrietzanger en zelfs Sprinkhaanrietzanger in het Westelijk Havengebied nog erg gewoon, maar dat wordt wel anders en dan

is het leuk om hiervan een flink aantal broedparen in het "natuurreserveatje" ondergebracht te hebben. En dan spreken we nog niet van de Snor, die er ook zijn territorium heeft en van de Blauwborst en de Baardmees, die er ooit broedden en er misschien wel weer eens terug zullen komen.

Het educatieve element

Is het nu zo belangrijk om Kluten en de andere soorten bij Halfweg te behouden, kan men zich afvragen. Voor het voortbestaan van de Kluut als Nederlandse broedvogel natuurlijk niet. Er komen gelukkig jaarlijks nog enkele duizenden paren in Nederland tot broeden, maar toevallig heeft niet iedereen gelegenheid om regelmatig naar Oostvaardersplassen, Delta of Dollard te reizen om ze daar op te zoeken. Misschien nog veel meer dan het natuurbeschermings-element wordt bij dit project(je) het natuur-educatieve element benadrukt, wat - via mentaliteitsverbetering - op de duur toch weer ten gunste van de natuurbescherming kan gaan werken.

Dat er veel belangstelling voor het type terrein is, kan iedereen ervaren, die op een geschikt weekeinde in zomer of nazomer tracht een plaatsje in een der schuilhutten te bemachtigen. De fotografen - geen nestfotografie! - lossen elkaar dan af, maar ook het "gewone" waarnemen vanuit de hutten blijkt zijn bekoring te hebben. Opschriften in de hutten wekken de bezoekers op alles schoon en correct achter te laten. Dit zou niet nodig moeten zijn, maar toch liggen er wel sinaasappelschillen en laatst stond er een halfvolle fles met melk te verzuren.

Zoals uit het bovenstaande wel begrepen zal zijn, doet de Gemeente Amsterdam machinaal terreinwerk binnen zekere grenzen voor eigen rekening. Toen de extreme droogte in Mei het poeltje deed droogvallen, werd er direct een pomp-aggregaat gebracht om vers water in te brengen. Veel terreinbeheer zal echter in handwerk moeten gebeuren en dat wordt de Gemeente veel te duur. Er zal dus in toenemende mate een beroep op vrijwilligers gedaan moeten worden, vooral in de wintermaanden. De werkdrijf van de leden van onze werkgroep wel kennende, moet ik er wel voor waarschuwen, dat niet alle leden tegelijk op dit kleine terreintje aan het werk kunnen gaan! Hoewel veel door particulier initiatief tot stand is gekomen, zou het er in de toekomst wel eens van kunnen komen, dat niet iedereen er onbeperkt zijn eigen ideeën kan uitleven. Enige coördinatie, bijv. door Gemeente Groenvoorzieningen, lijkt onontkoombaar. In de komende jaren zal moeten blijken, of met vereende krachten een biotoop in stand kan worden gehouden, dat de moeite van het verdere gevecht om zijn voortbestaan waard is.

De naam

De naam van het gebiedje is het kleinste probleem. Hardnekkig wordt het door sommigen de Kleine Braak genoemd. Het is inderdaad kleiner dan de aangrenzende Grote Braak, maar het is helemaal nooit een (dijkdoor)braak geweest. Het is eenvoudig een restant van een opgespoten terrein, dat een vroeger weidegebied bedekt. De Kleine Braak heeft wel bestaan. Hij lag ingeklemd tussen spoorbaan en Spaarnwouderdijk, niet ver Westelijk van Sloterdijk. Daar zijn nu voetbalvelden en alleen een duiker onder de spoorbaan verradt ook nu nog waar de Kleine Braak eenmaal geweest is.

Overzicht broedvogelstand seizoen 1980

Om een idee te geven van het huidige avifaunistische belang van ons "natuurreserveatje" volgt hieronder een globale aantalschatting van de diverse broedvogelsoorten, resultaat van een vrij ruwe inventarisatie. Hierbij zijn de vogels van de aangrenzende menselijke behuizingen en tuinen, de Grote Braak, de Haarlemmertrekvaart en het afwateringskanaal van Rijnland buiten beschouwing gelaten. Het is helaas geen overbodige luxe er op te wijzen, dat het filmen of fotograferen bij nesten in dit kwetsbare milieu en bij merendeels erg schuwe vogels uitermate ongewenst is. Surveillerende controleurs vogelwet zullen in het vervolg minder scrupuleuze liefhebbers uit het terrein verwijderen.

Bergeend	tenminste twee paar (met tomen kleine pulli gezien)
Wilde Eend	ca. 10 paar
Slobeend	2 - 4 paar
Kuifeend	1 - 2 paar
Bruine Kiekendief	1 paar (drie vliegvaardige jongen)
Patrijs	waarschijnlijk niet meer dan 1 paar
Fazant	3 - 5 paar
Waterral	misschien 1 paar (niet naar nesten zoeken!)
Waterhoen	3 - 5 paar
Meerkoet	5 - 6 paar
Kleine Plevier	2 paar
Kievit	2 - 3 paar
Tureluur	1 - 2 paar
Kluut	9 paar
Visdief	1 paar
Houtduif	1 paar
Koekoek	2 - 3
Veldleeuwerik	2 paar
Graspieper	1 - 2 paar
Gele Kwikstaart	1 territorium
Heggemus	2 terr.
Mereel	1 terr.
Snor	1 terr.
Sprinkhaanrietzanger	1 - 2 terr.
Rietzanger	16 - 20 terr.
Bosrietzanger	13 - 15 terr.
Kleine Karekiet	ca. 30 terr.
Fitis	3 terr.
Rietgors	20 - 25 terr.
Kneu	3 - 5 terr.
Ekster	1 paar

J. Walters
Vespuccistraat 83 III
1056 SK Amsterdam
tel. 020 - 169463
Augustus 1980